

Оглядове дос'є
щодо законодавства держав Європейського Союзу та США стосовно
залучення присяжних до участі у розгляді судових справ із питань
сімейно-шлюбних відносин, захисту прав дитини, усиновлення дитини,
позбавлення батьківських прав*

***Анотація.** Оглядове дос'є містить аналіз законодавства держав Європейського Союзу та США стосовно залучення присяжних до участі у розгляді судових справ із питань сімейно-шлюбних відносин, захисту прав дитини, усиновлення дітей і позбавлення батьківських прав; проаналізовано законодавче регулювання в окремих штатах США, судові прецеденти, а також регулювання у державах Європейського Союзу подібних до суду присяжних інститутів.*

***Ключові слова:** суд присяжних, позбавлення батьківських прав, Конституція США, сімейні справи, захист прав дитини, народні засідателі.*

Вступ

Предметом цього огляду є аналіз законодавчого регулювання участі присяжних у розгляді судових справ із питань сімейно-шлюбних відносин, захисту прав дитини, усиновлення дітей і позбавлення батьківських прав у державах Європейського Союзу (далі – ЄС) та США. У зв'язку з тим, що такі судові справи зазвичай розглядаються без участі присяжних у державах-членах ЄС і більшості штатів США, в оглядовому дос'є наводяться законодавство окремих штатів США та судові прецеденти, які демонструють особливості роботи суду присяжних по відповідних категоріях справ, а також приклади законодавчого регулювання у державах ЄС подібних до суду присяжних інститутів.

Питання регулювання участі присяжних, зокрема й у цивільному процесі, в іноземних державах було предметом аналізу Дослідницької служби Верховної Ради України у Концепції удосконалення моделі суду присяжних в Україні¹.

Основна частина

Інститут присяжних у цивільних справах, і, зокрема, у сімейних справах не є частиною правових традицій континентальної Європи або заснованих на них правових систем². В окремих державах ЄС представники громадськості залучаються до розгляду справ, пов'язаних із сімейно-шлюбними відносинами, захистом прав дитини тощо в якості «соціальних суддів», lay judges або в інших формах, подібних до інституту народних засідателів³.

---

¹ Концепція удосконалення моделі суду присяжних в Україні. Вебсайт Дослідницької служби Верховної Ради України. URL: https://research.rada.gov.ua/documents/analyticRSmaterialsDocs/law_judic_activ/concept_rz-pravsud/76487.html

² National Constitution Center. The Seventh Amendment. Common Interpretation. URL: <https://constitutioncenter.org/the-constitution/amendments/amendment-vii/interpretations/125>

³ Machura, S., 2016. Civil Justice: Lay Judges in the EU Countries. Oñati Socio-legal Series [online], 6 (2), 235-254. URL: <http://ssrn.com/abstract=2665612>

Сьома поправка до Конституції США⁴ передбачає право на суд присяжних у цивільних справах, проте фактично воно застосовується в обмеженій кількості штатів. Слід зауважити, що значна частина правової системи США і особливо положення Білля про права мають англійське коріння. Водночас, хоча журі присяжних у цивільних справах є давнім англійським інститутом, наразі суд присяжних для цивільних справ фактично не застосовується ані в Сполученому Королівстві Великої Британії і Північної Ірландії, ані в його колишніх колоніях – Канаді, Австралії та Новій Зеландії⁵. Зокрема, майже всі цивільні справи у Канаді розглядаються суддями без участі присяжних⁶. У Сполученому Королівстві, хоча розгляд справ судом присяжних у цивільних справах і передбачено Правилами цивільного процесу 1998 року, переважна більшість цивільних справ не розглядаються судом присяжних, а зазвичай вирішуються суддею одноосібно – шляхом встановлення фактів і застосування відповідної норми закону⁷.

1. США. Сьома поправка до Конституції США визначає, що «у судових справах загального права, де вартість предмета спору перевищує двадцять доларів, право на суд присяжних залишається непорушним; жоден факт, установлений присяжними, не може бути переглянутий у будь-якому суді Сполучених Штатів інакше, ніж згідно з нормами загального права»⁸.

Відповідно до Правила 38 Федеральних правил цивільного судочинства США⁹ право на суд присяжних, як воно проголошене Сьомою поправкою до Конституції (або як воно передбачене федеральним законом) – зберігається за сторонами непорушним. Щодо будь-якого питання, яке за правом підлягає розгляду судом присяжних, сторона може вимагати суду присяжних. Згідно з Правилем 39, якщо було заявлено вимогу про розгляд справи судом присяжних відповідно до Правила 38, справа має бути позначена в судовому реєстрі як справа, що розглядається судом присяжних. Розгляд усіх таким чином позначених питань має здійснюватися судом присяжних, за винятком випадків, коли: сторони або їхні адвокати подають письмову угоду про розгляд справи без участі присяжних або заявляють про таку угоду в судовому засіданні; або суд за клопотанням чи за власною ініціативою встановить, що щодо деяких або всіх цих питань не існує федерального права на розгляд судом присяжних. Питання, щодо яких не було належним чином заявлено вимогу про розгляд судом присяжних, мають розглядатися судом. Проте суд може за клопотанням постановити провести розгляд судом присяжних будь-якого питання, щодо якого така вимога про суд присяжних могла бути заявлена.

⁴ Constitution of the United States. Seventh Amendment. Civil Trial Rights. URL: <https://constitution.congress.gov/browse/amendment-7/>

⁵ National Constitution Center. The Seventh Amendment. Common Interpretation. URL: <https://constitutioncenter.org/the-constitution/amendments/amendment-vii/interpretations/125>

⁶ Концепція удосконалення моделі суду присяжних в Україні. Вебсайт Дослідницької служби Верховної Ради України. URL: https://research.rada.gov.ua/documents/analyticRSmaterialsDocs/law_judic_activ/concept_rz-pravsud/76487.html

⁷ Там само.

⁸ Seventh Amendment. Amdt7.2.1 Historical Background of Jury Trials in Civil Cases. URL: https://constitution.congress.gov/browse/essay/amdt7-2-1/ALDE_00013443/

⁹ Federal rules of civil procedure. December 1, 2024. URL: <https://www.uscourts.gov/file/78323/download>

Водночас Верховний суд США досі не визнав, що Сьома поправка до Конституції США повинна застосовуватися на рівні штатів¹⁰, і на сьогодні не існує прецедентного рішення, яке б установлювало право на суд присяжних у будь-якій цивільній справі в судах штатів на підставі Конституції США¹¹. Оскільки Верховний суд США не встановлював, що право на суд присяжних у цивільних справах є фундаментальним правом, регулювання цього питання було залишене на розсуд штатів¹². Наразі присяжні у США вирішують менше 1 % цивільних справ, переданих до суду¹³.

Лише декілька штатів¹⁴ застосовують законодавство, яке безпосередньо регулює судовий розгляд за участю присяжних у справах, пов'язаних із сімейно-шлюбними відносинами. Зокрема, у штатах Оклахома, Техас, Вісконсин та Вайомінг за участю присяжних можуть розглядатися справи щодо позбавлення батьківських прав (Termination of Parental Rights (TPR)). У штаті Джорджія суд присяжних залучається при розгляді справ про розлучення.

У цивільних судових процесах штату **Нью-Йорк** можливість застосування стороною права на суд присяжних визначається відповідно до Закону та правил цивільного судочинства (CPLR)¹⁵, стаття 4101 яких регулює, у яких випадках сторони можуть вимагати участі присяжних. Ця норма зазвичай застосовується до «*legal claims*» – найчастіше позовних вимог між подружжям про майнове відшкодування¹⁶. При об'єднанні вимог про відшкодування з іншими, наприклад, щодо розірвання шлюбу, аліментів, визначення місця проживання дитини, позбавлення батьківських прав тощо, які належать до виключної компетенції судді, право на суд присяжних втрачається.

У частині штатів, зокрема у **Північній Кароліні**¹⁷, позов щодо позбавлення батьківських прав характеризується як «приватний» (наприклад, коли ініціюється одним із батьків проти іншого) або як позов державного

¹⁰ Amdt7.1 Overview of Seventh Amendment, Civil Trial Rights. The Supreme Court has not held that the Seventh Amendment's guarantee of the right to a civil trial by jury applies to the states through the Fourteenth Amendment. URL: https://constitution.congress.gov/browse/essay/amdt7-1/ALDE_00000263/

¹¹ The Right to Trial by Jury for Termination of Parental Rights. Oklahoma Bar Journal. URL: https://www.okbar.org/barjournal/nov-2025/the-right-to-trial-by-jury-for-termination-of-parental-rights/#_edn1
<https://www.okbar.org/obj/2025/november/46/>

¹² National Constitution Center. The Seventh Amendment. The Fall of the Civil Jury. URL: <https://constitutioncenter.org/the-constitution/amendments/amendment-vii/interpretations/125>

¹³ National Constitution Center. The Seventh Amendment. Common Interpretation. URL: <https://constitutioncenter.org/the-constitution/amendments/amendment-vii/interpretations/125>

¹⁴ Szymanski, L. (2011) Is a Jury Trial Ever Available in a Termination of Parental Rights Case? NCJJ Snapshot, 16(3). Pittsburgh, PA: National Center for Juvenile Justice. URL: https://www.ncjj.org/pdf/Snapshots/2011/vol16_no3_Jury%20Trial%20In%20Termination%20of%20Parental%20Rights%20Case.pdf

¹⁵ New York Laws. CVP - Civil Practice Law and Rules. Article 41 - Trial by a Jury. 4101 - Issues Triable by a Jury Revealed Before Trial. URL: <https://law.justia.com/codes/new-york/cvp/article-41/4101/>

¹⁶ Michael S. Cryan. Trap for the Unwary: How Pleadings and Collateral Contracts Can Unintentionally Forfeit the Right to a Jury Trial. New York State Bar Association. URL: <https://nysba.org/trap-for-the-unwary-how-pleadings-and-collateral-contracts-can-unintentionally-forfeit-the-right-to-a-jury-trial/>

¹⁷ Janet Mason, Termination of Parental rights in North Carolina (UNC School of Government 2012). URL: https://www.sog.unc.edu/sites/www.sog.unc.edu/files/book_chapter/Chapter%209%20Termination%20of%20Parental%20Rights.pdf

«агентства» (коли дитина перебуває під опікою Департаменту соціальних служб або ліцензованого агентства із влаштування дітей), тому розглядається в суді у справах неповнолітніх суддею окружного суду без участі присяжних.

1.1. Штат Оклахома. Одним зі штатів, де внаслідок визнання фундаментального характеру батьківських прав справи про позбавлення батьківських прав можуть розглядатися судом присяжних, є штат Оклахома. Законодавство Оклахоми та судові прецеденти підтверджують право батьків, яким загрожує позбавлення батьківських прав, на суд присяжних¹⁸.

Стаття II розділу 19 Конституції Оклахоми¹⁹ проголошує, що право на суд присяжних є і залишається непорушним, за винятком цивільних справ, у яких сума спору не перевищує \$1500, або кримінальних справ, у яких покарання за інкримінований злочин передбачає лише штраф, що не перевищує \$1500. Проте, законодавчий орган може передбачити розгляд справи судом присяжних у справах, що стосуються менших сум. Колегії присяжних для розгляду цивільних справ, де сума спору перевищує \$10000, та кримінальних справ про тяжкі злочини складаються із 12 осіб. Усі інші колегії присяжних складаються із 6 осіб.

Статути Оклахоми (розділ 10А «Кодекс про дітей та ювенальне право», параграф 10А-1-4-502 «Суд присяжних»)²⁰ передбачають, що один із батьків, держава або дитина мають право вимагати розгляду справи судом присяжних виключно з питання позбавлення батьківських прав лише за таких обставин: 1) якщо первісна заява про визнання дитини позбавленою піклування також містить вимогу про позбавлення батьківських прав; у такому разі суд визначає, чи слід визнати дитину позбавленою піклування, і якщо так, то присяжні вирішують, чи мають бути припинені батьківські права; або 2) якщо після слухання, на якому дитину визнано позбавленою піклування, держава або дитина подають вимогу про позбавлення батьківських прав. Вимога про розгляд справи судом присяжних підлягає задоволенню, якщо тільки сторони не відмовилися від неї; також суд за власною ініціативою може скликати присяжних для розгляду будь-якої справи про позбавлення батьківських прав.

Після подання вимоги про розгляд справи судом присяжних суд протягом 30 днів виносить ухвалу про графік судового розгляду. Суд присяжних має розпочатися протягом 6 місяців із моменту винесення такої ухвали, за винятком випадків, коли суд видає письмовий наказ із викладенням фактичних обставин, що підтверджують наявність виняткових обставин для затримки, або якщо сторони та опікун *ad litem* (якщо такий призначений) погоджуються на таке відкладення. Колегія присяжних складається із 6 осіб.

Якщо сторона, яка вимагала суду присяжних, не з'являється особисто на такий судовий розгляд після належного повідомлення та без поважних причин, суд може вважати, що така сторона відмовилася від свого права на суд

¹⁸ D. M. Blair. Parent-Initiated Termination of Parental Rights: The Ultimate Weapon in Matrimonial Warfare, 24 Tulsa L. J. 299 (2013). URL: <https://digitalcommons.law.utulsa.edu/tlr/vol24/iss3/1/>

¹⁹ Oklahoma Constitution. URL: https://www.oklegislature.gov/ok_constitution.aspx

²⁰ Oklahoma Statutes. Title 10A. Children and Juvenile Code §10A-1-4-502. Jury trial. URL: <https://www.oklegislature.gov/osstatuestitle.aspx>

присяжних, і розгляд справи про позбавлення батьківських прав здійснюється суддею одноособово, якщо інша сторона не вимагає суду присяжних або якщо суд не вирішить за власною ініціативою розглядати справу за участю присяжних.

Отже, відповідно до Статутів Оклахоми вимога про суд присяжних має бути задоволена, якщо тільки не буде відкликана. Це формулювання свідчить про те, що сторона, яка спочатку заявила таку вимогу, може згодом відмовитися від суду присяжних, і суд не буде зв'язаний первісною вимогою. Крім того, суд може призначити розгляд справи судом присяжних за власною ініціативою.

Слід зауважити, що у 1969 році до статті II розділу 19 Конституції Оклахоми була внесена поправка, якою прямо було передбачено право на суд присяжних у «ювенальних провадженнях». Однак, у 1990 році іншою поправкою було вилучено згадку про «ювенальні провадження»²¹.

Водночас вказані зміни не вплинули на судову практику в Оклахомі, де суди керуються прецедентом у справі *A.E. v. State*²² щодо визнання фундаментального характеру батьківських прав. Так, у 1987 році Верховний суд Оклахоми у справі *A.E. v. State* постановив, що батько або мати, яким загрожує позбавлення батьківських прав під час розпорядчого слухання в ювенальному провадженні, мають право на суд присяжних, передбачене статтею II розділу 19 Конституції Оклахоми та Кодексом про дітей та ювенальне право Оклахоми. Суд обґрунтував визнання права на суд присяжних у ювенальних провадженнях як фундаментальною природою права, що може бути припинено, так і конституційним та історичним тлумаченням. Застосовуючи принципи належної процесуальної процедури, суд проголосив, що «батьківські права є занадто дорогоцінними, щоб припинити їх без повного спектра захисту, наданого Конституцією Оклахоми». Суд також зазначив, що визнання права на суд присяжних найкращим чином сприятиме досягненню головної мети – забезпеченню найкращих інтересів та добробуту дитини²³.

1.2. *Штат Техас.* Стаття 5 Розділу 10 Конституції Техасу²⁴ визначає, що при розгляді всіх справ в окружних судах позивач або відповідач мають право на розгляд справи судом присяжних на підставі заяви, поданої у відкритому судовому засіданні; проте у жодній цивільній справі колегія присяжних не скликається, якщо цього не вимагає сторона справи та якщо стороною, яка вимагає суду присяжних, не сплачено судовий збір за розгляд справи присяжними у такому розмірі та з такими винятками, які можуть бути встановлені законодавчим органом.

²¹ The Right to Trial by Jury for Termination of Parental Rights. Oklahoma Bar Journal. URL: https://www.okbar.org/barjournal/nov-2025/the-right-to-trial-by-jury-for-termination-of-parental-rights/#_edn1
<https://www.okbar.org/obj/2025/november/46/>

²² *A.E. v. State* 1987. Case Number: 64831 Decided: 07/21/1987. Supreme Court of Oklahoma. URL: <https://law.justia.com/cases/oklahoma/supreme-court/1987/10166.html>

²³ D. M. Blair, Parent-Initiated Termination of Parental Rights: The Ultimate Weapon in Matrimonial Warfare, 24 Tulsa L. J. 299 (2013). URL: <https://digitalcommons.law.utulsa.edu/tlr/vol24/iss3/1/>

²⁴ Texas Constitution. Article 5 - Judicial department section 10 - Trial by jury. URL: <https://law.justia.com/constitution/texas/sections/cn000500-001000.html>

Сімейний кодекс штату Техас визначає кілька типів судових справ із питань сімейно-шлюбних відносин, де може застосовуватися розгляд судом присяжних.

Так, стаття 6.703 Сімейного кодексу штату Техас²⁵ визначає, що у позові про розірвання шлюбу будь-яка сторона може вимагати суду присяжних, окрім випадків, коли позов стосується анулювання шлюбу неповнолітніх. Згідно із законодавством Техасу для суду присяжних не обов'язкова згода обох сторін; натомість справа може бути передана на розгляд присяжним за запитом лише однієї сторони. Однак, суд присяжних лише відповідає на запитання про факти, які суддя використовує для рішення про розлучення.

Сімейний кодекс Техасу визначає, які питання можуть бути вирішені судом присяжних. Зокрема присяжні можуть розглядати певні питання, пов'язані з опікою над дітьми, включаючи призначення опікунів та визначення основного місця проживання дитини. Проте, вони не можуть ухвалювати рішення щодо конкретних умов доступу до дитини (порядку побачень), які мають бути визначені суддею. Окрім того, вони не можуть виносити рішення щодо аліментів на дитину.

Так, стаття 105.002 Сімейного кодексу штату Техас²⁶ передбачає, що сторона може вимагати розгляду справи судом присяжних за винятком певних випадків, а саме – сторона не може вимагати розгляду справи судом присяжних у позові, в якому розглядається питання усиновлення, включно з питанням про відмову або відкликання згоди на усиновлення з боку розпорядника-опікуна; або в позові про встановлення батьківства.

У судовому розгляді за участю присяжних сторона має право на ухвалення рішення присяжними, і суд не може суперечити рішенням присяжних із питань:

- (А) призначення одноосібного розпорядника-опікуна;
- (В) призначення спільних розпорядників-опікунів;
- (С) призначення опікуна з правом відвідування;
- (D) визначення, хто зі спільних розпорядників-опікунів має виключне право визначати основне місце проживання дитини;
- (Е) визначення того, чи слід встановлювати обмеження щодо географічної зони, в межах якої одноосібний або спільний розпорядник-опікун може визначати основне місце проживання дитини; та
- (F) якщо обмеження, описане в пункті (Е), встановлено, – визначення географічної зони, в межах якої одноосібний або спільний розпорядник-опікун повинен визначити основне місце проживання дитини.

Суд не може виносити на розгляд присяжних питання щодо:

- (А) утримання (аліментів) згідно з Розділом 154 або Розділом 159;

²⁵ Texas Statutes. Family Code Title 1 - The Marriage Relationship Subtitle C - Dissolution of Marriage Chapter 6 - Suit for Dissolution of Marriage Subchapter H. Trial and Appeal Section 6.703. Jury. URL: <https://law.justia.com/codes/texas/family-code/title-1/subtitle-c/chapter-6/subchapter-h/section-6-703/>

²⁶ Texas Statutes. Family Code Title 5 - The Parent-Child Relationship and the Suit Affecting the Parent-Child Relationship Subtitle A - General Provisions Chapter 105 - Settings, Hearings, and Orders Section 105.002. Jury. URL: <https://law.justia.com/codes/texas/family-code/title-5/subtitle-a/chapter-105/section-105-002/>

(В) конкретних умов або обставин піклування над дитиною або доступу до неї; або

(С) будь-яких прав або обов'язків опікуна, окрім тих, що підлягають визначенню згідно з підпунктами (D), (E) або (F).

Стаття 105.002 Сімейного кодексу штату Техас дозволяє сторонам у справах, що стосуються прав і обов'язків батьків щодо дитини, подати письмовий запит для розгляду справи судом присяжних, однак присяжні не ухвалюють остаточне юридичне рішення, а лише відповідають на фактичні запитання, які суддя використовує для винесення наказу про припинення прав.

Прецедентна практика Верховного суду Техасу²⁷ свідчить, що Сімейний кодекс також дозволяє присяжним у справах про розлучення у Техасі оцінювати, чи є майно спільною сумісною власністю подружжя або особистою приватною власністю, а також визначати вартість будь-яких спільних активів. Проте, присяжні не можуть вирішувати, як саме буде розподілене спільне майно; розподіл майна подружжя має бути визначений суддею.

Так, відповідно до статті 7.001 Сімейного кодексу Техасу²⁸ у рішенні про розлучення або анулювання шлюбу суд встановлює поділ майна сторін у спосіб, який суд вважає справедливим і правильним, із належним урахуванням прав кожної сторони та кожного із дітей від шлюбу.

Крім того, сторона не може вимагати суду присяжних, якщо застосовуються процедури виконання рішення про розлучення або анулювання шлюбу²⁹.

1.3. Штат Джорджія. Згідно з параграфом XI Розділу I Конституції штату Джорджія³⁰ право на суд присяжних є непорушним, за винятком того, що суд виносить рішення без вердикту присяжних у всіх цивільних справах, де не подано заперечення по суті і де жодна зі сторін не висунула письмової вимоги про розгляд справи судом присяжних.

Параграф 19-5-1 Кодексу штату Джорджія³¹ визначає, що якщо не подано заперечення по суті, як передбачено законом, і жодна зі сторін не зажадала суду присяжних у письмовій формі до або під час призначення справи до розгляду, у всіх позовах про розлучення та аліменти суддя заслуховує та вирішує всі питання права та фактів, а також будь-які інші питання, порушені в заявах сторін. Отже, у Джорджії подружжя, що розлучається, має можливість подати запит на суд присяжних. Суд присяжних у Джорджії можливий тільки, якщо

²⁷ Cockerham v. Cockerham 527 S.W.2d 162 (1975) Dorothy COCKERHAM et al., Petitioners, v. E. A. COCKERHAM, Respondent. No. B-4935. Supreme Court of Texas. July 9, 1975. URL: <https://law.justia.com/cases/texas/supreme-court/1975/b-4935-0.html>

²⁸ Texas Statutes. Family Code Title 1 - The Marriage Relationship Subtitle C - Dissolution of Marriage Chapter 7 - Award of Marital Property Section 7.001. General Rule of Property Division. URL: <https://law.justia.com/codes/texas/family-code/title-1/subtitle-c/chapter-7/section-7-001/>

²⁹ Texas Statutes. Family Code Title 1 - The Marriage Relationship Subtitle C - Dissolution of Marriage Chapter 9 - Post-Decree Proceedings Subchapter A. Suit to Enforce Decree Section 9.005. No Jury. URL: <https://law.justia.com/codes/texas/family-code/title-1/subtitle-c/chapter-9/subchapter-a/section-9-005/>

³⁰ Constitution of the State Of Georgia. URL: https://sos.ga.gov/sites/default/files/2022-02/state_constitution.pdf

³¹ CODE OF GEORGIA Title 19 - DOMESTIC RELATIONS (§§ 19-1-1 — 19-15-7) Chapter 5 - DIVORCE (§§ 19-5-1 — 19-5-17) Section 19-5-1 - Total divorces authorized; trial; referral for alternative dispute resolution. URL: <https://law.justia.com/codes/georgia/title-19/chapter-5/section-19-5-1/>

сторона подала вимогу про нього письмово до початку судового розгляду; інакше суддя сам вирішує всі питання.

Ініціювання суду присяжних у справі про розлучення передбачає, зокрема, процес відбору присяжних: як тільки запит на суд присяжних задоволено, суд переходить до відбору присяжних через процес, відомий як *voir dire* (опитування присяжних)³². Адвокати обох сторін можуть опитувати потенційних присяжних, щоб забезпечити неупередженість і справедливість.

Однак, не всі аспекти розлучення можуть бути вирішені присяжними. Зокрема, присяжні не розглядають питання опіки над дітьми – це залишається виключно в компетенції судді. Параграф 19-9-3 Кодексу штату Джорджія³³ безпосередньо передбачає, що суддя, який розглядає питання опіки, повинен винести рішення про опіку над дитиною, і це питання не повинно вирішуватися присяжними.

Суди присяжних у справах про розлучення зазвичай зосереджуються на конкретних спірних питаннях³⁴, таких як: справедливий розподіл подружнього майна (присяжних можуть попросити визначити справедливий поділ подружніх активів і боргів, якщо подружжя не може досягти згоди шляхом переговорів або медіації); аліменти або подружня підтримка (у випадках, коли один із подружжя вимагає аліментів або підтримки від іншого, присяжні можуть бути залучені для прийняття рішення про суму та тривалість виплат на основі таких факторів, як фінансові потреби кожного з подружжя та їхня здатність заробляти).

Слід також зауважити, що параграф 15-9-121 Кодексу штату Джорджія³⁵ передбачає право сторони у цивільній справі на суд присяжних у справах щодо спадщини. Суд присяжних у такому разі оцінює питання фактів.

1.4. Штат Вісконсин. Стаття I § 5 Конституції штату Вісконсин³⁶ передбачає право на суд присяжних, яке залишається непорушним і поширюється на всі справи, що розглядаються у суді, незалежно від обсягу спору; але сторони можуть відмовитися від суду присяжних.

Хоча у штаті Вісконсин суд присяжних не залучається до вирішення більшості традиційних сімейно-шлюбних питань (наприклад, розлучення, визначення опіки чи поділу майна), але передбачено, що він може бути залучений до процедури позбавлення батьківських прав.

³² The Role of Jury Trials in Divorce Cases in Georgia: A Closer Look at Legal Proceedings and Implications. Genghis X. Shakhan | Mar 10, 2024. URL: <https://www.shakhanandwilkinsonlaw.com/the-role-of-jury-trials-in-divorce-cases-in-georgia-a-closer-look-at-legal-proceedings-and-implications>

³³ CODE OF GEORGIA Title 19 - DOMESTIC RELATIONS (§§ 19-1-1 – 19-15-7) Chapter 9 - CHILD CUSTODY PROCEEDINGS (§§ 19-9-1 – 19-9-134) Article 1 - GENERAL PROVISIONS (§§ 19-9-1 – 19-9-7) Section 19-9-3 - Establishment and review of child custody and visitation. URL: <https://law.justia.com/codes/georgia/title-19/chapter-9/article-1/section-19-9-3/>

³⁴ The Role of Jury Trials in Divorce Cases in Georgia: A Closer Look at Legal Proceedings and Implications. Genghis X. Shakhan | Mar 10, 2024. URL: <https://www.shakhanandwilkinsonlaw.com/the-role-of-jury-trials-in-divorce-cases-in-georgia-a-closer-look-at-legal-proceedings-and-implications>

³⁵ CODE OF GEORGIA Title 15 - COURTS (§§ 15-1-1 — 15-25-3) Chapter 9 - PROBATE COURTS (§§ 15-9-1 – 15-9-158) Article 6 - JURY TRIALS; APPEAL (§§ 15-9-120 — 15-9-127) Section 15-9-121 - Jury trials in civil cases. URL: <https://law.justia.com/codes/georgia/title-15/chapter-9/article-6/section-15-9-121/>

³⁶ Wisconsin Constitution. Article I - Declaration Of Rights. Section 5 - Trial by jury; verdict in civil cases. URL: <https://law.justia.com/constitution/wisconsin/article-i/section-5/>

Позов про позбавлення батьківських прав може подати установа (наприклад, Департамент охорони здоров'я та сімейних послуг), окружний прокурор, опікун *ad litem* (представник інтересів дитини в суді) або зацікавлена особа (наприклад, інший із батьків, опікун, родич)³⁷. Законодавство штату Вісконсин вимагає від посадових осіб подавати позов у певних ситуаціях³⁸, зокрема, якщо дитина була вилучена з дому за рішенням суду; якщо дитина була покинута у віці до 1 року; якщо батько/мати скоїли тяжкий злочин, що призвів до тяжких тілесних ушкоджень дитини або іншої дитини цих батьків тощо. Особа, яка подає позов, може також просити суд про видачу тимчасового наказу та судової заборони батькам відвідувати дитину або контактувати з нею.

Статути штату Вісконсин у параграфі 48.422(4)³⁹ дають право будь-якій стороні, яка бере участь у справі про позбавлення батьківських прав, вимагати суду присяжних, якщо така вимога подана до закінчення первинного слухання. Так, будь-якій стороні, чия присутність є необхідною для провадження або чії права можуть бути порушені наказом про позбавлення батьківських прав, на запит надається право на суд присяжних, якщо цей запит зроблено до закінчення первинного слухання щодо позову.

Статути штату Вісконсин у параграфі 48.424 «Слухання для встановлення фактів»⁴⁰ передбачають, що якщо факти встановлюються присяжними, присяжні можуть лише вирішувати, чи було доведено будь-які підстави для позбавлення батьківських прав. Однак, зрештою саме професійний суддя ухвалює остаточне рішення.

Якщо суд або присяжні встановлять наявність підстав для позбавлення батьківських прав, суд повинен визнати батьків невідповідними, проте це не означає, що батьківські права будуть обов'язково припинені. Попри висновки присяжних про наявність підстав, суд все одно може відхилити позов, якщо докази не підтверджують висновок присяжних або якщо докази невідповідності не є настільки кричущими, щоб виправдати позбавлення батьківських прав⁴¹.

1.5. Штат Вайомінг. Стаття 1 § 9 Конституції штату Вайомінг⁴² гарантує непорушність права на суд присяжних, але лише для кримінальних справ.

У штаті Вайомінг відповідно до законодавства суд присяжних може бути залучений до розгляду справ про позбавлення батьківських прав. Стаття 14-2-

³⁷ Official forms of the Wisconsin Court System. Вебсайт Wisconsin Court System. URL: https://www.wicourts.gov/forms1/circuit/ccform.jsp?FormName=&FormNumber=JC-1630&beg_date=&end_date=&StatuteCite=&Category=&Language=&Format=&Submit=Search

³⁸ Legal Process for Involuntary Termination of Parental Rights. Вебсайт Wisconsin Law Help. URL: <https://www.wislawhelp.org/page/452/legal-process-involuntary-termination-parental-rights>

³⁹ Wisconsin Statutes & Annotations Chapter 48 - Children's code. 48.422 - Hearing on the petition. URL: <https://law.justia.com/codes/wisconsin/chapter-48/section-48-422/>

⁴⁰ Wisconsin Statutes & Annotations. Chapter 48 - Children's code. 48.424 - Fact-finding hearing. URL: <https://law.justia.com/codes/wisconsin/chapter-48/section-48-424/>

⁴¹ B.L.J. v. Polk County Dept. of Soc. Servs., 163 Wis.2d 90, 104, 470 N.W.2d 914, 920 (1991). URL: <https://www.wicourts.gov/ca/opinion/DisplayDocument.html?content=html&seqNo=13584>

⁴² The Wyoming Constitution. URL: <https://50constitutions.org/wy/constitution/section-id-92616>

309 Статутів Вайомінгу передбачає підстави для припинення відносин між батьками та дітьми. Своєю чергою, норми статті 14-2-312⁴³ визначають, що правила цивільного судочинства штату Вайомінг, включаючи право батьків, дитини або зацікавленої особи вимагати розгляду справи судом присяжних, застосовуються до позовів, поданих згідно з цим законом.

Відповідно до статей 38 та 39 Правил цивільного судочинства штату Вайомінг⁴⁴ питання права повинні розглядатися судом, за винятком передбачених випадків; а питання фактів, що виникають у позовах про стягнення грошових коштів або конкретного нерухомого чи рухомого майна, повинні розглядатися судом присяжних, якщо тільки не було заявлено про відмову від суду присяжних. Усі інші питання фактів розглядаються судом, з урахуванням його повноважень призначати розгляд будь-якого питання судом присяжних.

У рішенні *In re Est. of LCB*⁴⁵ Верховний суд штату Вайомінг зауважив, що право на суд присяжних у цивільних справах щодо позбавлення батьківських прав не є фундаментальним правом, гарантованим Конституцією США, і в ньому може бути відмовлено судом, якщо вимога не була подана вчасно або не відповідає процедурним правилам.

1.6. Штат Аризона. У 2003 році Аризона прийняла статутний закон, що дозволяв суди присяжних у справах про позбавлення батьківських прав, однак цей закон було скасовано з 1 січня 2007 року. Згодом законодавці Аризони вносили кілька законопроектів (Н.В. 2588, Н.В. 2177⁴⁶, S.В. 1199⁴⁷), якими пропонувалося надати батькам право клопотати про суд присяжних у справах про позбавлення батьківських прав, але жоден із них не був прийнятий. Зокрема, законопроектом S.В. 1199 пропонувалося встановити, що з 1 липня 2026 року батькам дозволяється вимагати проведення слухання справи за участю присяжних для позбавлення батьківських прав.

У 2024 році Спільний законодавчий бюджетний комітет опублікував фінансову записку щодо законопроекту НВ 2177, ідентичного законопроекту SB 1199, у якій оцінювалося, що припускаючи, що 25 % слухань щодо позбавлення батьківських прав будуть розглядатися присяжними, законопроект НВ 2177 коштуватиме Генеральному прокурору 1,4 млн доларів із загального фонду штату та 4,2 млн доларів із власних коштів судам⁴⁸.

2. Держави-члени Європейського Союзу. У державах-членах ЄС класична модель суду присяжних не застосовується при розгляді справ щодо сімейно-шлюбних відносин, зокрема стосовно усиновлення, позбавлення

⁴³ Wyoming Statutes. Title 14 – Children Chapter 2 – Parents Article 3 - Termination of Parental Rights Section 14-2-312 - Hearing; Appointment of Guardian Ad Litem. URL: <https://law.justia.com/codes/wyoming/title-14/chapter-2/article-3/section-14-2-312/>

⁴⁴ Wyoming Rules of Civil Procedure. URL <https://www.wyocourts.gov/court-rules/wyoming-rules-of-civil-procedure/>

⁴⁵ IN RE: THE TERMINATION OF PARENTAL RIGHTS TO: LCB (2023). Docket No: S-22-0212. Decided: March 15, 2023. Court: Supreme Court of Wyoming. URL: <https://caselaw.findlaw.com/court/wy-supreme-court/2193069.html>

⁴⁶ Arizona State Senate. Fifty-Sixth Legislature, Second Regular Session FACT SHEET FOR H.B. 2177. URL: <https://www.azleg.gov/legtext/56leg/2R/summary/S.2177JUD-APPROP.DOCX.htm>

⁴⁷ Arizona State Senate. Fifty-Seventh Legislature, First Regular Session FACT SHEET FOR S.B. 1199. URL: <https://www.azleg.gov/legtext/57leg/1R/summary/S.1199JUDE.DOCX.htm>

⁴⁸ Fiscal Note BILL # HB 2177 <https://www.azleg.gov/legtext/56leg/2R/fiscal/HB2177.DOCX.pdf>

батьківських прав, розлучення, аліментів тощо. В окремих державах ЄС при розгляді судом справ стосовно окремих аспектів захисту прав дитини допускається участь непрофесійних суддів, правовий статус яких ближче до статусу народних засідателів, проте вони не виконують функції класичного журі присяжних⁴⁹.

2.1. Португалія. У цивільному судочинстві Португалії участь у розгляді справ з питань захисту прав дітей беруть соціальні судді (*juizes sociais*), діяльність яких врегульована Законом № 156/78 про порядок відбору та функції соціальних суддів⁵⁰. Робота соціальних суддів є однією з форм участі народу у здійсненні правосуддя. Виконання функцій соціального судді є обов'язком відповідно до зазначеного Закону.

Соціальний суддя – це громадянин, призначений строком на два роки для участі в певних судових процесах із питань сім'ї та неповнолітніх⁵¹. Соціальні судді беруть участь у:

- справах про захист і підтримку дітей (у разі проведення судових дебатів);
- виховних справах (справи про правопорушення неповнолітніх), де розглядається питання про поміщення молодшої особи, яка вчинила діяння, кваліфіковане як злочин, до виховного центру.

Соціальним суддею може стати будь-який громадянин Португалії з визнаною добросовістю, віком від 25 до 65 років, який вміє читати та писати португальською мовою, має повну цивільну й політичну дієздатність, не перебуває під слідством (не отримав повідомлення про підозру) та не був засуджений за умисний злочин⁵².

Виконання обов'язків соціального судді зараховується до стажу за основним місцем роботи, діяльності чи посади. Соціальні судді мають право на добу (відрядні), а також на відшкодування транспортних витрат і компенсацію втраченого заробітку, що виникли внаслідок виконання ними своїх функцій. Формуванням списків кандидатів займається муніципальна рада за місцем знаходження суду. Рада може співпрацювати з державними або приватними організаціями у сфері допомоги, виховання та освіти дітей і молоді.

Списки соціальних суддів затверджуються Муніципальною асамблеєю та направляються до Вищої ради магістратури й Міністерства юстиції⁵³. Призначення здійснюється наказом міністра юстиції, що публікується в Офіційному віснику. Після призначення соціальні судді складають присягу перед головою судового округу.

⁴⁹ Machura, S., 2016. Civil Justice: Lay Judges in the EU Countries. *Oñati Socio-legal Series* [online], 6 (2), 235-254. URL: <http://ssrn.com/abstract=2665612>

⁵⁰ Decreto-Lei n.º 156/78, de 30 de junho. URL: <https://diariodarepublica.pt/dr/detalhe/decreto-lei/156-1978-298259>

⁵¹ Recrutamento de Juizes Sociais para Tribunais de Menores (Art.ºs 31ºss do Decreto-Lei n.º 156/78, de 30 de junho). URL: <https://www.cm-estremoz.pt/files/folheto-informativo-2.pdf>

⁵² Recrutamento de Juizes Sociais para Tribunais de Menores (Art.ºs 31ºss do Decreto-Lei n.º 156/78, de 30 de junho). URL: <https://www.cm-estremoz.pt/files/folheto-informativo-2.pdf>

⁵³ Decreto-Lei n.º 156/78, de 30 de junho. URL: <https://diariodarepublica.pt/dr/detalhe/decreto-lei/156-1978-298259>

Соціальні судді можуть брати участь у кількох процесах⁵⁴: процес сприяння та захисту (promotion and protection), процес виховного опікунства (processo tutelar educativo), цивільний патронат (apadrinhamento civil). Зокрема, процес сприяння та захисту спрямований на захист прав та безпеку дітей і молоді для забезпечення їхнього благополуччя і цілісного розвитку. Такий процес може бути порушений щодо всіх дітей та молоді у небезпеці, які проживають або перебувають на території країни. Вважається, що дитина або підліток перебуває у небезпеці, коли батьки, законний представник або фактичний опікун ставлять під загрозу їхню безпеку, здоров'я, освіти чи розвиток, або коли ця небезпека є результатом дій чи бездіяльності третіх осіб або самої дитини.

Процес складається з етапів розслідування, узгодженого рішення, судових дебатів, ухвалення рішення та виконання заходу. Судові дебати проводяться колегією у складі одного професійного судді (головуючого) та двох соціальних суддів. Дебати проводяться, коли неможливо досягти згоди щодо заходів захисту. Рішення ухвалюється більшістю голосів: першими голосують соціальні судді (починаючи з молодшого за віком), а останнім – головуючий суддя.

Процес виховного опікунства порушується, коли дитина віком від 12 до 16 років вчиняє діяння, кваліфіковане законом як злочин. Коли розглядається питання про поміщення до виховного центру, суд складається з професійного судді та двох соціальних суддів. Рішення ухвалюється більшістю голосів (спочатку голосують соціальні судді). При розгляді питань цивільного патронату соціальні судді залучаються до судових дебатів у складі колегії з професійним суддею.

Отже, на відміну від класичного суду присяжних, де присяжні зазвичай відокремлені від судді (суддя вирішує питання права, а присяжні – питання факту), у Португалії соціальні судді входять до складу колегії разом із професійним суддею, мають рівне право голосу і разом виносять спільне рішення.

2.2. Польща зберігає традицію залучення «лавників» (ławnicy), які є аналогом народних засідателів у сімейних справах, і фактично є єдиною державою ЄС, де вони беруть участь у сімейних справах, включно з усиновленням, опікою, розлученням, позбавленням батьківських прав.

Стаття 47 Кодексу цивільного судочинства Польщі⁵⁵ передбачає, що у першій інстанції суд у складі одного судді як головуючого і двох «лавників» розглядає, зокрема, справи щодо сімейних відносин про: розлучення, сепарацію, встановлення недійсності визнання батьківства, розірвання усиновлення. Відповідно до статті 330 Кодексу обґрунтування рішення у справі, що розглядається за участю лавників, підписує лише головуючий.

⁵⁴ JUÍZES SOCIAIS NOS TRIBUNAIS DE FAMÍLIA E MENORES. URL: <https://comarcas.tribunais.org.pt/comarcas/pdf2/lisboa/pdf/guia%20juizes%20sociais.pdf>

⁵⁵ Kodeks postępowania cywilnego. USTAWA z dnia 17 listopada 1964 r. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19640430296/U/D19640296Lj.pdf>

У разі подання окремої думки, обґрунтування рішення підписує головуючий разом із «лавниками».

Крім того, відповідно до статті 509 цього Кодексу справи про усиновлення у першій інстанції суд розглядає у складі одного судді та двох «лавників».

Стаття 4 Закону Республіки Польща «Про устрій загальних судів»⁵⁶ передбачає, що у здійсненні правосуддя громадяни беруть участь через «лавників» у розгляді справ у судах першої інстанції, якщо закони не встановлюють інше. При вирішенні справ «лавники» мають рівні права із суддями та судовими асесорами. Слід зауважити, що судові асесори (asesorzy sądowi) у Польщі є професійними юристами, на відміну від «лавників».

«Лавником» може бути обрано особу, яка має громадянство Польщі, віком від 30 до 70 років, є працевлаштованою; має щонайменше середню освіту або середню профільну освіту тощо. Каденція «лавників» округних та районних судів триває чотири роки.

2.3. Німеччина. У сімейних судах Німеччини (Familiengericht) зазвичай справи розглядає та вирішує професійний суддя одноособово. Однак, у контексті захисту прав дитини участь народних засідателів (шеффенів (Schöffen)) передбачена при розгляді кримінальних справ, які стосуються вчинення правопорушень неповнолітніми або проти неповнолітніх, коли дитина є потерпілою. Зокрема, статті 33–35 Закону ФРН про суди у справах молоді⁵⁷ передбачають, що суд у справах неповнолітніх складається із судді у справах неповнолітніх як головуючого та двох народних засідателів (Jugendschöffen). Стаття 30 Закону ФРН про судоустрій⁵⁸ передбачає, що якщо інше не встановлено законом, народні засідателі (Schöffen) здійснюють обов'язки судді в повному обсязі та із тим же правом голосу, що й судді місцевого суду під час основного слухання.

2.4. Франція. У контексті захисту прав дитини участь цивільних осіб у складі суду у Франції можлива лише у кримінальних провадженнях, у тому числі – щодо неповнолітніх як правопорушників або потерпілих. Зокрема, у французькому праві існують асесори (assesseurs) – народні засідателі, тобто цивільні особи, які не є кар'єрними суддями, але офіційно входять до складу суду і беруть участь у здійсненні правосуддя разом із професійним суддею.

Відповідно до статті L231-4 Кодексу організації судової влади⁵⁹ суд у справах дітей складається із судді у справах дітей, який є головуючим, та двох асесорів, обраних відповідно до положень статті L251-4 Кодексу організації судової влади. Водночас до складу суду може бути додано одного або кількох додаткових асесорів.

Своєю чергою, відповідно до статті L251-4 Кодексу організації судової влади⁶⁰ основні та додаткові асесори обираються з-поміж осіб, які досягли 30-

⁵⁶ Prawo o ustroju sądów powszechnych. USTAWA z dnia 27 lipca 2001 r. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20010981070/U/D20011070Lj.pdf>

⁵⁷ Jugendgerichtsgesetz (JGG). URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/jgg/BJNR007510953.html>

⁵⁸ Gerichtsverfassungsgesetz (GVG). URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/gvg/BJNR005130950.html>

⁵⁹ Code de l'organisation judiciaire. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/article_lc/LEGIARTI000006572159

⁶⁰ Там само.

річного віку, мають громадянство Франції та відзначилися зацікавленістю у питаннях дитинства і відповідними компетенціями. Асесори призначаються строком на чотири роки міністром юстиції.

2.5. Швеція. У Швеції народні засідателі (nämndemän) не беруть участі у розгляді справ стосовно сімейно-шлюбних відносин⁶¹. Цивільні справи щодо опіки, усиновлення, визначення місця проживання дитини тощо розглядаються судами загальної юрисдикції. У цих типах справ соціальним службам надається можливість надати інформацію суду. Суд також може доручити соціальним службам провести дослідження щодо ситуації з дитиною. Водночас спеціально призначені судді та засідателі ухвалюють рішення у кримінальних справах, де правопорушнику менше 21 року. Окрім того, в адміністративних справах, зокрема щодо соціальних послуг, у тому числі для родин із дітьми, до складу суду також входять двоє засідателів⁶².

Інститут народних засідателів також існує у низці інших держав ЄС, однак, як правило, не залучається до розгляду справ, які є предметом цього оглядового досьє. У частині держав ЄС народні засідателі можуть залучатися до розгляду кримінальних справ стосовно неповнолітніх, до розгляду трудових спорів тощо⁶³.

Висновки

Аналіз законодавства держав Європейського Союзу демонструє, що присяжні не залучаються до участі у розгляді судових справ з питань сімейно-шлюбних відносин, захисту прав дитини, усиновлення дитини чи позбавлення батьківських прав. Водночас законодавство частини держав ЄС передбачає участь непрофесійних суддів, зокрема народних засідателів, у розгляді справ, які стосуються прав дитини, однак, це, як правило, питання захисту прав неповнолітніх у кримінальних провадженнях. Польща є винятком із числа держав ЄС, де народні засідателі беруть участь у сімейних справах, включно з питаннями розлучення, опіки, позбавлення батьківських прав.

У США Сьома поправка до Конституції та Федеральні правила цивільного судочинства містять загальні норми щодо залучення присяжних до розгляду цивільних справ і не забороняють їх участь у розгляді судових справ з питань сімейно-шлюбних відносин, захисту прав дитини, усиновлення дитини, позбавлення батьківських прав тощо. Однак, фактично залучення суду присяжних у таких справах врегульовано на рівні законодавства або має судові прецеденти лише у частині штатів. Найбільш широко регулювання участі присяжних у розгляді справ, які є предметом цього оглядового досьє, представлено в законодавстві штатів Оклахома і Техас. Аналіз законодавства окремих штатів свідчить, що присяжні, як правило, залучаються до розгляду питань позбавлення батьківських прав, але основні категорії сімейних справ

⁶¹ Sweden. Child-friendly justice. European e-Justice Portal. Веб-сайт Європейського Союзу. URL: https://e-justice.europa.eu/sites/default/files/2019-04/Rights-of-Minors-SE_SE_en.pdf

⁶² The Swedish National Courts Administration. URL: <https://www.scandinavianlaw.se/pdf/51-31.pdf>

⁶³ Soudní přisedící. Вебсайт Ministerstvo spravedlnosti České republiky. URL: <https://msp.gov.cz/documents/22409/819204/Soudn%C3%AD+p%C5%99%C3%ADsed%C3%ADc%C3%AD.pdf/285c4619-de57-4226-bcc1-5c6d3bd40772>

вирішуються професійними судьями. Окрім того, проведений аналіз демонструє, що присяжні в окремих штатах США зазвичай оцінюють факти, у той час як остаточне рішення залишається за професійним суддею.

Особливості участі присяжних у розгляді справ щодо сімейно-шлюбних відносин у США

ШТАТ	ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ	ОСОБЛИВОСТІ ЗАЛУЧЕННЯ СУДУ ПРИСЯЖНИХ
Федеральний рівень	Сьома поправка до Конституції США; Правила федерального цивільного судочинства	Відсутнє прецедентне рішення Верховного суду США щодо права на суд присяжних у цивільних справах у судах штатів на підставі Конституції США. Штати регулюють це питання на власний розсуд.
Штат Нью-Йорк	Стаття I § 2 Конституції штату Нью-Йорк, Закон та правила цивільного судочинства (CPLR)	У цивільних справах норма про суд присяжних зазвичай застосовується щодо самостійних правових вимог між подружжям про майнове відшкодування. При об'єднанні вимог право на суд присяжних втрачається.
Штат Оклахома	Стаття II § 19 Конституції Оклахоми; Статути Оклахоми (розділ 10А «Кодекс про дітей та ювенальне право»)	Присяжні можуть залучатися до розгляду справ про позбавлення батьківських прав. Вимога сторони про суд присяжних задовольняється, якщо не відкликана; суд може скликати присяжних за власною ініціативою. Прецедент <i>A.E. v. State</i> підтвердив фундаментальну природу батьківських прав і, як наслідок, гарантії на суд присяжних у справах про позбавлення батьківських прав
Штат Техас	Стаття 5 Розділу 10 Конституції Техасу; Сімейний кодекс Техасу	Присяжні беруть участь у розгляді справ про розлучення; питань, пов'язаних з опікою над дітьми; визначення основного місця проживання дитини. Присяжні не залучаються до розгляду питань щодо умов доступу до дитини; аліментів на дитину.
Штат Джорджія	Параграф XI Розділу I Конституції Джорджії; Кодекс Джорджії	Подружжя, що розлучається, має можливість подати запит на суд присяжних. Присяжні не розглядають питання опіки над дітьми – це виключно у компетенції судді.
Штат Вісконсин	Стаття I § 5 Конституції Вісконсину; Статути Вісконсину	Присяжні можуть лише вирішувати, чи було доведено будь-які підстави для позбавлення батьківських прав. Однак остаточне рішення приймає професійний суддя. Якщо присяжні встановлять наявність підстав для позбавлення батьківських прав, це ще не означає, що батьківські права будуть обов'язково припинені.
Штат Вайомінг	Стаття 1 § 9 Конституції Вайомінгу; Статути Вайомінгу	Суд присяжних може бути застосований відповідно до закону штату у справах про позбавлення батьківських прав. У справі <i>In re Est. of LCB</i> Верховний суд штату Вайомінг зауважив, що право на суд присяжних у цивільних справах щодо позбавлення батьківських прав не є фундаментальним правом, гарантованим Конституцією США.

Участь народних засідателів у державах ЄС у розгляді судових справ з питань сімейно-шлюбних відносин, захисту прав дитини, усиновлення, позбавлення батьківських прав

КРАЇНА	ФОРМА	ОСОБЛИВОСТІ
Португалія	«Соціальні судді» (<i>juizes sociais</i>)	Соціальні судді у судах з питань сім'ї та неповнолітніх беруть участь у: справах про захист та підтримку дітей (у разі проведення судових дебатів); виховних справах (справи про правопорушення неповнолітніх), де розглядається питання про поміщення до виховного центру.
Польща	«Лавники» (<i>ławnicy</i>)	«Лавники» є аналогом народних засідателів. Беруть участь у сімейних справах, включно з усиновленням, опікою, розлученням, позбавленням/обмеженням батьківських прав.
Німеччина	Шеффени (<i>Schöffen</i>)	У сімейних судах зазвичай справи розглядає та вирішує професійний суддя. Однак, у контексті захисту прав дитини участь народних засідателів (шеффенів) передбачена при розгляді кримінальних справ, які стосуються вчинення правопорушень неповнолітніми або проти неповнолітніх
Франція	Асесори (<i>assesseurs</i>)	Участь присяжних чи народних засідателів у сімейних справах не допускається. У контексті захисту прав дитини участь асесорів у складі суду можлива лише у кримінальних провадженнях, у тому числі – щодо неповнолітніх як правопорушників або потерпілих.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

* Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно–аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені у документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.